

Tijesna veza rasne i rodne neravnopravnosti

Selma Pezerović |
15. kolovoza 2020.

Foto: romediafoundation.files.wordpress.com

Na temelju dostupnih podataka vidljivo je da se Romkinje suočavaju sa intersekcijskom diskriminacijom koja se temelji na etničkoj pripadnosti, rodu i klasi. Time je pokazano kako Romkinje doživljavaju veću socijalnu isključenost od romskih muškaraca, ali i žena većinske zajednice. Posebno su suočene s ozbiljnom isključenošću u području obrazovanja, zapošljavanja i zdravlja. Štoviše, one imaju vrlo ograničen pristup sustavu dugotrajne skrbi, socijalnim naknadama, uslugama stanovanja te financijskim uslugama, kao i javnom i političkom sudjelovanju.

Određene sličnosti pronalaze se između romskog i afroameričkog pokreta, a onda unutar toga i sličnost borbe **Afroamerikanki** i **Romkinja**. Iz navedenih razloga stoga ne čudi što su posljednjih nekoliko desetljeća u razgovorima o jednakosti i ravnopravnosti Romkinje koristile pojam intersekcionalnosti – prizme kroz koju vidimo kako različiti oblici nejednakosti često funkcioniraju zajedno i međusobno se pojačavaju. I dok su se Romkinje uglavnom bavile preklapanjem seksizma i rasizma unutar intersekcionalnosti odnedavno su istom počele propitivati i pitanje klasnog i rodnog identiteta, ali i drugih čimbenika koji određuju njihov identitet, kao što su radna sposobnost, migrantska pozadina, (bez)državljanstvo, religija ili starosna dob.

Alexandra Oprea u svom radu navodi da je konceptualizacija rase i roda kao zasebnih, pa čak i nepovezanih kategorija, obilježila marginalizaciju Romkinja u prikupljanju statističkih podataka te da žene iz manjinskih zajednica često doživljavaju višestruke oblike diskriminacije, kao rezultate rase i roda. Nadalje Oprea naglašava kako *ograničena feministička i antirasistička politika u Europi sustavno ignorira Romkinje jer se romske nevladine organizacije, koje su na čelu antirasističke borbe u Europi, bave rasizmom, ali se ne uspijevaju pozabaviti ulogom patrijarhata, ključnim čimbenikom ugnjetavanja Romkinja. Feminističke organizacije u Europi usredotočene su pak na rodnu podređenost, ali zanemaruju rasizam, što predstavlja ključnu prepreku za Romkinje. Time, nastavlja, tretiranjem rase i roda kao uzajamno isključivih kategorija, romske nevladine organizacije i feminističke organizacije ne uspijevaju se nositi s višestrukom diskriminacijom koju trpe Romkinje kao niti shvatiti čitav niz prepreka s kojima se one suočavaju.*

Iako taj ograničeni diskurs rase naspram roda također dominira u procesima prikupljanja podataka, što je ilustrirano u nekoliko izvještaja međunarodnih i nevladinih organizacija, stvari su se počele mijenjati pojavom aktivističkih inicijativa Romkinja na nacionalnom i međunarodnom nivou. Zato je za kritičko promišljanje i djelovanje podjednako važno integrirati pitanja etničke pripadnosti unutar feminističke politike i ona rodna unutar romske politike.

Angela Y. Davis, aktivistica za ljudska prava te autorica dubinske studije *Žene, rasa i klasa* o složenom odnosu klase, kulture, roda i seksualne orijentacije navodi kako su Afroamerikanke često bile preispitivane je li važniji afroamerički ili ženski pokret, ne razmišljajući pritom o križanjima i povezanosti tih dvaju pokreta.

Sličnim pitanjem bavile su se i Romkinje koje su tako preispitivale svoju lojalnost pokretu za prava Roma dok su otvarale pitanja vezana uz tradicionalne vrijednosti te shvaćanja života u zajednici. Iako su se promijenile okolnosti vezane uz vođenje romskog pokreta isključivo iz muškog kuta i dalje postoje organizacije u kojima na svim vodećim i reprezentativnim pozicijama dominiraju muškarci koji od njih znaju tražiti da biraju između aktivizma u romskom ili ženskom pokretu.

*Dobro bi bilo da ženske romske organizacije djeluju i rade bez ogromnog utjecaja muškaraca u istima. Bojim se da su ženske romske organizacije samo sjena muških romskih organizacija. Romkinje jesu dobile svoj glas, ali je njihov glas samo 'eho' onih muškaraca koji rade sa njima i uz njih i koji su im dozvolili da u njihovo ime vode organizacije, ističe **Hedina Tahirović-Sijerčić**, književnica, prevoditeljica i profesorica te autorica nekoliko književnih djela i autorskih radova, među kojima je i knjiga *Rodni identiteti u književnosti romskih autorica na prostorima bivše Jugoslavije*.*

S tezom da su u vođenju romskih organizacija većinom dominantni muškarci, unatoč činjenici da su žene brojnije prema svim statističkim podacima, složila se i **Nura Ismailovski**, romska aktivistica i nekadašnja zastupnica u Skupštini Grada Zagreba.

Mišljenja sam da postoji otpor otvaranju tema koje propituju tradicionalne vrijednosti, ali ipak ima i značajnih pomaka. Naš najveći problem je što se pod pojmom tradicionalnih vrijednosti smatraju stvari koje uopće nisu u tradiciji niti bi se smjele smatrati tradicijom kao što je sklapanje braka u ranoj životnoj dobi, neškoloavanje, prošnja djece i slično.

Romkinje koje pak otvaraju navedene teme i pokušavaju promijeniti diskurs djelovanja suočavaju se s raznim izazovima, onima koje nameće većinska zajednica i ne-Romkinje unutar nje koje romsku zajednicu promatraju kao isključivo tradicionalno-patrijarhalnu, kao i pitanjima koja otvara romska zajednica koja nevoljko gleda na Romkinje koje preuzimaju vodeće uloge.

Činjenica da se romske nevladine organizacije ne uspijevaju pozabaviti ulogom patrijarhata upravo potvrđuje da su Romkinje najugroženija manjinska skupina u Europskoj uniji. Ovdje osobito dolazi do izražaja ta naša dvostruka diskriminiranost, a osobito diskriminacija Romkinja od strane samih muškaraca u romskoj zajednici. Mnoge Romkinje nalaze se u vrlo nepovoljnom položaju unutar svojih obitelji i lokalnih zajednica i ne uživaju ista prava u usporedbi s drugim ženama, nastavlja Nura Ismailovski.

Justyna Matkowska, romska aktivistica i istraživačica, navodi da se može primijetiti povećani broj inicijativa aktivistica, posebno kada je riječ o pokretu Romkinja u Europi.

Romkinje su u problematičnoj situaciji, one ne doživljavaju diskriminaciju samo zato jer su žene nego jer su i Romkinje i siromašne.

Tu svakako valja spomenuti i **Angélu Kóczé**, docenticu na studijskom programu *Romski studiji*, vršiteljicu dužnosti pročelnice studijskog programa Romskih studija te akademsku direktoricu Programa *Roma Graduate Preparation Program* na Srednjoeuropskom sveučilištu (CEU), koja se kroz svoje radove osobito bavi teoretiziranjem romskog feminizma i ženskog političkog aktivizma. Na virtualnoj konferenciji *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: položaj žena, djece i mladih* koje je organizirao Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Republike Hrvatske, Kóczé, između ostalog, analizira izvješće Europske agencije za temeljna prava o položaju Romkinja u devet zemalja Europske unije, među kojima je i Hrvatska.

Kao vrlo česta pojava u zemljama u razvoju navodi se siromaštvo kao glavni čimbenik zbog kojeg dolazi do ranih brakova. Iako je riječ o ekonomskoj strategiji preživljavanja, ono podriva buduće izgleda mladih, posebno žena i djevojaka. Važno je što se Agencija Europske unije za temeljna prava nije zadržala na kulturnom objašnjenju ove pojave, kao nečega što je tradicijski urođeno i općeprihvatljivo, nego je postavila u okvir rane brakove kao način preživljavanja i kao oblik socijalne mobilizacije. Najbolji način u borbi protiv siromaštva jest pružanje kvalitetnog obrazovanja mladim Romima.

Podaci o studiranju Roma u Hrvatskoj izrazito su niski – samo 0,3 posto muškaraca i 0,8 posto žena nastavlja školovanje i nakon srednje škole. Ipak, da obrazovanje postaje sve bitnije pokazuje i povećan broj upisa na visokoškolske ustanove. Značajna podrška mladim Romima u dovršavanju procesa srednjoškolskog obrazovanja ponajprije dolazi od roditelja i njihovih zajednica, gdje je očekivanje o uspješnom dovršavanju srednje škole uglavnom prihvaćena društvena norma. Kao i kod srednjoškolskog obrazovanja, pokazalo se da su stipendije za studente izrazito važne, kao i drugi oblici financijske podrške.

Nura Ismailovski koja je ujedno i predlagateljica Odluke o stipendiji Grada Zagreba za učenike/ce i studente/ice pripadnike romske nacionalne manjine ponosna je na rezultate.

Cilj mojeg predlaganja te Odluke bilo je poticanje učenika i učenica na završavanje srednjoškolskog obrazovanja te nastavak obrazovanja u visokoškolskom sustavu. Iz rezultata dodijeljenih stipendija vidljivo je da je cilj Odluke ostvaren, svake godine imamo sve više molbi za stipendiranje, sve je veći broj odličnih učenika/ca i studenata/ica, a imamo i znatno povećanje vrlo dobrih ocjena. Svi su jako motivirani, imaju sve bolje prosjeke ocjena i konkurencija je velika. Što se tiče pomaka u broju srednjoškolki i studentica on je vidljiv i svake godine raste. Još od početka dodjele Stipendije žene su bile brojnije u odnosu na muškarce.

Kako nadalje navodi riječ je o rezultatima isključivo za Zagreb, gdje ne postoje tipična romska naselja i gdje je njihov položaj znatno povoljniji nego u ostalim dijelovima Hrvatske.

Na **Prvom kongresu mladih Roma** održanom ove jeseni u Zagrebu sudjelovao je nemali broj Romkinja koje su razmjenjivale svoja iskustva proživljena za vrijeme školovanja. **Lea Oršuš** iz romskog naselja Sitnice u Međimurskoj županiji je unatoč tome što nije imala podršku roditelja i okoline kroz osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje ove godine upisala preddiplomski sveučilišni studij Socijalnog rada na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Lea je istaknula bitnost pohađanja nastave kao i usavršavanja hrvatskog jezika, jer su njeni prijatelji još u osnovnoj školi zbog neznanja hrvatskog jezika bili na prilagođenim programima te okarakterizirani kao djeca s intelektualnim poteškoćama, što ni u kojem slučaju ne bi smjelo biti istoznačno.

Kada govorimo o dvojezičnosti u romskim zajednicama valja istaknuti i značajnu ulogu Romkinja u održavanju i prenošenju romskog jezika na sljedeće generacije. Justyna Matkowska smatra da u održavanju romskih tradicija, vrijednosti i običaja značajan utjecaj imaju Romkinje.

Romkinje imaju presudnu ulogu u romskim zajednicama. One osiguravaju kontinuitet i trajnost romskih obitelji i tradicije, prenošenje romskog jezika na nove generacije i predstavljaju budućnost romskih zajednica.

Romkinje su, također, autorice romskih rječnika. **Hedina Tahirović-Sijerčić**, autorica je Bosansko-romskog i romsko-bosanskog rječnika. U Sloveniji

Madalina Brezar i **Marina Brezar** objavile su Romsko-slovenski rječnik, a **Milena Hübschmannová** kao su-autorica objavljuje Romsko-češki i češko-romski džepni rječnik. **Anna Orsós** iz Mađarske bavila se pak jezikom Roma Bajaša te objavila Bajaško-mađarski rječnik.

Dok je u romskoj populaciji među ženama u dobi od 30 do 55 godina gotovo jedna četvrtina nepismenih, u općoj populaciji ih je zastupljeno s tek 0,13 posto. U starijoj generaciji žena, onih u dobi od 55 godina i više, nepismenih žena je u općoj populaciji 1,07 posto, dok ih je u romskoj populaciji visokih 45 posto. Također, podatak da samo 8 posto od ukupne populacije Romkinja obavlja neki oblik plaćenog rada, a 40 posto su **domaćice**, svrstava Romkinje u Hrvatskoj u neslavni europski kontekst zemalja s najvećim udjelom radno neaktivnog romskog ženskog stanovništva.

Gledajući unutar europskog konteksta, 28 posto svih ispitanih Romkinja navodi **kućanske poslove** kao svoju glavnu aktivnost, u usporedbi sa 6 posto svih muškaraca Roma. Taj je omjer visok za Romkinje usporedi li se sa ženama iz opće populacije, što se može objasniti u smislu očekivanja tradicionalnih rodnih uloga.

Obzirom da Romkinje nisu dovoljno zastupljene, kako u romskom tako i u globalnom feminističkom pokretu, a kojima ravnopravno pripadaju, iznimno je važno stvaranje prostora za diskusiju. Tim više jer jaz između međunarodnog diskursa i onog u romskim zajednicama pokazuje da je lokalna zajednica sredina za djelovanje, uz primjenu nacionalnog i međunarodnog iskustva u romskoj politici. Sve moje sugovornice složile su se oko važnosti međusobnog podržavanja u zajedničkoj borbi te da je feminizam koristan za cijelu romsku zajednicu, a ne samo isključivo za ženski romski pokret te Romkinje pojedinačno.

*Samosvijest i ego kojima suvremena Romkinja teži zapravo je san o njezinoj složenoj profesionalnoj i obiteljskoj ulozi u modernom demokratskom društvu, ujedno i multikulturalnom i interkulturalnom podneblju koje prepoznaje, poštuje, cijeni i vrednuje kulturu manjine u obrazovanju, u masovnim medijima i na svim razinama javnog prostora, naglašava **Delia Grigore**, etnologinja, autorica i romska aktivistica.*

Solidarnost među svim ženama u borbi za njihova građanska prava vrlo je važna, ali na žalost, većina neromskih ženskih inicijativa zapravo ne poznaje i ne razumije specifične probleme Romkinja, nastavlja Grigore, posebno kada je riječ o temama vezanim uz antiromsku politiku, pa se ne može izgraditi povjerenje i solidarnost između Romkinja i ne-Romkinja. Ženski pokreti, zaključuje, uključujući i onaj romski, trebaju više raditi na izgradnji znanja, razumijevanja, povjerenja i solidarnosti među sobom te na učenju međusobnog suosjećanja, međusobne podrške i zajedničke borbe vođene istim razlozima.

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije, u sklopu potpore za novinarske radove.